

LAUSUNTO (luonnos)

Oikeusministeriölle

Rasististen rikosten vastaisen työryhmän ehdotus

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoja rasististen rikosten vastaisen työryhmän ehdotuksista (OM018:00/2009). Lausuntopyyntöä ei lähetetty Piraattipuolueelle, mutta puoluehallitus harkitsi tarkoituksenmukaiseksi esittää eräitä huomioita asiasta.

Yleisiä huomioita

Teknologinen kehitys on viime vuosina johtanut sananvapauden merkittävästi parempaan toteutumiseen. Julkinen tiedonvälitys oli aiemmin enimmäkseen muutamien yritysten hallitsemaa ja kustantajan, toimittajan tai muun ammattilaisen suodattamaa. Nykyään kuka tahansa voi olla julkaisija Internetissä. Tämä kehitys tulisi nähdä ensisijaisesti myönteisenä.

Euroopassa ollaan historiallisista syistä herkkiä erityisesti etnisiin ja uskonnollisiin ryhmiin kohdistuvalle halveksivalle viestinnälle. Historiallisia tapahtumia ei kuitenkaan pidä käyttää perusteena sille, minkälaista lainsäädäntöä nykypäivän Suomessa pitäisi säätää. Sillä seikalla, että jokin tietty poliittinen ryhmä on joskus esittänyt tietynlaisia väitteitä, ei pidä olla vaikutusta sen arvioinnissa, tulisiko sellaiset väitteet nykyään kieltää. HE-luonnoksen viittaus kansallissosialistien esittämiin väitteisiin (s. 18) on siten epäasiallinen.

Jäljempänä lausunnossa esitetyin perustein kansanryhmää vastaan kiihottamista koskeva RL 11:10 § on soveltamisalaltaan jo nykyisellään liian laaja. Pykälän perusteella on määrätty runokirja hävitettäväksi [1] ja ahdisteltu vitsisivuston ylläpitäjää [2]. Ministeriön tulkinnan mukaan sen perusteella voidaan kieltää tiettyjä historiallisia tapahtumia koskevien mielipiteiden ilmaisu (mietintö, s. 31). Pykälän ehdotettu muutos johtaisi jäljempänä esitetyin perustein kansalaislähtöisen taiteen ja journalismin syrjintään, eikä parantaisi edellä mainittuja ongelmia. Piraattipuolue esittää sanojen "panetellaan tai solvataan" poistamista RL 11:10 §:n tunnusmerkistöstä. Lisäksi Piraattipuolue vastustaa ehdottomasti kaikkia liitemuistiossa esitettyjä kolmea ratkaisuvaihtoehtoa.

HE-luonnoksessa käytetään termiä "linkin avaaminen" harhaanjohtavasti. Asiayhteydestä selviää, että kyse on linkin perustamisesta tai luomisesta, eli "linkittämisestä". Sanamuoto on syytä korjata sekaannusten välttämiseksi.

Lakimuutokset**Lisäpöytäkirja**

Piraattipuolue kannattaa sitä, että Suomi tekee lisäpöytäkirjan 3 artiklan 3 kappaleessa tarkoitetun varauman (mietintö, s. 29). Kuitenkin väite siitä, että sananvapaudella olisi "korostunut merkitys eräillä elämänalueilla" (s. 28), on tasa-arvon periaatteen vastainen (PL 6 §). Kaikille elämänalueille tulisi suoda yhtäläinen, mahdollisimman laaja sananvapaus.

Piraattipuolue kannattaa sitä, että Suomi tekee lisäpöytäkirjan 5 artiklan 2 kappaleen b-kohdassa tarkoitetun varauman (s. 30). Piraattipuolue pitää myönteisenä, että mietinnössä on otettu esiin lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleeseen liittyvät sananvapausongelmat (s. 31–32). Suomen tulisi pidättäytyä 2 kappaleen b-kohdassa tarkoitetulla tavalla kokonaan soveltamasta 1 kappaletta. Tältä osin HE-luonnos on oikeansuuntainen. Sen sijaan on pidettävä huolestuttavana mietinnössä

esitettyä tulkintaa, jonka mukaan jo pelkkä tiettyjen historiallisten tapahtumien kyseenalaistaminen voi täyttää nykyisellään kansanryhmää vastaan kiihottamisen tunnusmerkistön. Tämän perusteella RL 11:10 §:n soveltamisala on liian laaja, ja sitä tulisi kaventaa.

RL 11:10 §:n 1 mom.

HE-luonnoksessa esitetään, että ilmaisun "asettaa yleisön saataville" lisääminen RL 11:10 §:n 1 momenttiin merkitsisi lainvastaiseen aineistoon linkittämisen kriminalisointia. Lisäpöytäkirjaa koskevista perusteluista (s. 27) on ymmärrettävissä, että tällä tarkoitetaan lähinnä laittomaan aineistoon osoittavan linkkilistan perustamista. Linkittämisen kriminalisoinnit sopivat erittäin huonosti Internetin rakenteeseen. Internetin toiminta perustuu siihen, että toisille sivuille voi linkittää. Internetin hakukoneet ovat linkkilistoja, ja niiltä löytyy linkkejä laitonta aineistoa sisältäville sivustoille. Teknisesti ottaen ei ole perusteita, joilla hakukone voitaisiin järkevästi erotella muista paljon linkkejä sisältävistä sivustoista.

Linkkien luomisen kriminalisointi ei voi koskaan olla toimiva ratkaisu. "Kentän" tuntien on pidettävä todennäköisenä, ettei kukaan pidättäytyisi linkittämisestä sen kriminalisoinnin jälkeen.

Kriminalisointi olisi omiaan herättämään kansalaistottelemattomuutta. Internet-aktivistit pitävät linkittämisen vapautta palveluntarjoajan vastuuvapauden ohella Internetin keskeisimpänä vapausperiaatteena. Kriminalisoinnilla ei olisi käytännön merkitystä, koska sitä ei noudatettaisi. Kriminalisointi olisi kuitenkin periaatteellisesti erittäin ongelmallinen. HE-luonnosta tulisi muuttaa siten, ettei siinä esitetä ilmaisun "asettaa yleisön saataville" kattavan myös linkittämistä.

RL 11:10 §:n 2 mom.

Tietyn viestin rangaistavuuden ei pitäisi perustua siihen, kuka esittää viestin. Ehdotettu erivapaus tieteelliselle, taiteelliselle yms. ilmaisulle johtaisi erilaisten viestintämuotojen joutumiseen epätasa-arvoiseen asemaan. Onko professorin blogi tieteellistä ilmaisua? Entä maallikon lähdeviitteillä varustettu blogikirjoitus? Lasketaanko taiteeksi vain Teostoon kuuluvan musiikintekijän kappale? Koskeeko laajennettu sananvapaus yksityishenkilön ajankohtaisia tapahtumia selostavaa blogikirjoitusta samalla tavalla kuin toimittajan kirjoitusta sanomalehdessä? Onko historiallisia tapahtumia selostavalla blogilla sama sananvapauden suoja kuin Historiallisen aikakauskirjantai Kanavan artikkelilla? Erityisesti "taidetta" on mahdotonta määritellä objektiivisesti.

Laajasti tulkittuna korkeamman sananvapauden suojan piiriin tulisi muutoksen myötä lähes kaikki ilmaisu. Kapeampi, ja todennäköisempi, tulkinta johtaisi todennäköisesti kansalaislähtöisen journalismin, taiteen ja harrastuspohjaisen tutkimuksen väheksymiseen ja taiteilijan, tieteilijän tai journalistin "virallisen" aseman korostamiseen. Yhteiskunnassa on arvokasta muukin kuin tieteen, taiteen tai journalismin virallisten auktoriteettien harjoittama ilmaisu. Ehdotettu tieteen yms. alojen laajempi sananvapaus tulisi ulottaa kaikkeen ilmaisuun.

Laki tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta, 15 §

Ehdotettujen lakimuutosten yhteydessä olisi syytä poistaa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:ssä oleva vaiittaus kansanryhmää vastaan kiihottamiseen. Lain 15 §:n sijaan RL 11:10 §:ää koskevista tapauksista tulisi soveltaa pelksätään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 18 §:ssä tarkoitettua verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräystä.

RL 11:10 §:n tunnusmerkistön täytyminen on huomattavasti vaikeatulkintaisempi seikka kuin lapsipornoa koskevien rikosten kohdalla. Siksi siihen ei tulisi soveltaa menettelyjä, jotka aiheuttavat palveluntarjoajalle merkittävän velvollisuuden tulkita viestien sisällön lainvastaisuutta. RL 11:10 §:ää koskevista tapauksista viestin saatavilta poistamiseen ei ole yhtä painavaa ja kiireellistä syytä kuin lapsipornorikosten kohdalla. RL 11:10 §:n vastaisten viestien poistamiseen riittäisi sananvapauslain 18 §:ssä tarkoitettu menettely, joka takaa parhaiten kaikkien osapuolten oikeusturvan.

Liitemuistion esitykset

Piraattipuolue vastustaa ehdottomasti kaikkia liitemuistiossa esitettyjä kolmea ratkaisuvaihtoehtoa. Palveluntarjoajan vastuuvapaus on Internetin tärkeimpiä vapausperiaatteita, eikä siihen tulisi tehdä poikkeuksia. Vastuun pitää olla viestin lähettäjällä, ei sillä, joka tarjoaa palvelun viestin lähettämiseen. Palveluntarjoajan vastuuperiaatteen radikaali muuttaminen merkitsisi Internetin tuhoamista, mikäli sitä pystyttäisiin valvomaan tehokkaasti. Erityisesti sosiaalisten yhteisöpalvelujen kuten YouTube, Facebook ja IRC-galleria, ylläpitäminen muodostuisi mahdottomaksi, jos palveluntarjoajan vastuuvapauden ehtoja tiukennettaisiin radikaalisti.

Verkkojulkaisun määritelmä

Verkkojulkaisun määritelmä laissa on epämääräinen, mitä kritisoitiin runsaasti jo lakia säädettäessä. Todennäköisesti moni pitää tietämättään palvelua, joka katsottaisiin oikeudessa verkkojulkaisuksi. Käytännössä verkkojulkaisu-status tuntuu perustuvan siihen, että jonkin palvelun ylläpitäjä vapaaehtoisesti ilmoittaa pitävänsä verkkojulkaisua. Verkkojulkaisu-statusta voidaan pitää jossain määrin epäonnistuneena ratkaisuna, eikä sen pohjalta pidä laatia uusia oikeuksia tai velvollisuuksia.

Julkaisupalvelujen monipuolisuus

Verkon keskustelupalstoja ja yhteisöpalveluita ei voi rinnastaa julkaisutoimintaan. Palvelun ylläpitäjä tarjoaa mahdollisuuden viestien välittämiseen ja yksittäiset käyttäjät tuottavat palvelun sisällön. Keskustelupalstan tai yhteisöpalvelun ylläpitäjä onkin verrattavissa postiin, teleyrityksiin ja kirjapainoihin. Ne ovat riippuvaisia ulkopuolisten käyttäjien tuottamasta materiaalista ja tarjoavat ainoastaan viestien välityskeinon. Jokainen voi tehdä rikosilmoituksen laittomaksi epäilemistään verkkoaineistosta. Tällöin poliisi tutkii asian, ja tuomioistuin voi määrätä viestin poistettavaksi ja rangaista viestin lähettäjää.

Liitemuistiossa ei oteta huomioon verkon keskustelupalstojen, yhteisöpalvelujen, blogien ja niiden kommenttiosoiden, reaaliaikaisten keskustelu- ja kirjoitusjärjestelmien, sekä videoiden, kuvien ja tekstien julkaisupalvelujen muodostaman kokonaisuuden monipuolisuutta. Useat palvelut ovat luonteeltaan sellaisia, että vaatimus tiukasta valvonnasta tekisi niiden toiminnasta mahdotonta.

Esimerkiksi Pastebin-niminen palvelu (www.pastebin.com) mahdollistaa minkä tahansa tekstin anonyymin julkaisemisen muiden nähtäville. Palvelu on tarkoitettu lähinnä mustiinpanojen ja lyhyehköjen sitaattien jakamiseen. Tekstit voivat olla mitä kieltä tahansa. PiratePad-niminen palvelu (www.piratepad.net) puolestaan on verkkoselaimessa toimiva kirjoituspohja, jossa eri käyttäjät voivat kirjoittaa samaa tekstidokumenttia keskenään yhtä aikaa. Jokaisella padilla on oma verkko-osoite, ja teksti jää verkkoon näkyville. Palvelu on tarkoitettu erilaisten tekstien yhdessä kirjoittamiseen.

Näissä palveluissa palvelun ylläpitäjällä ei ole mitään erityistä yhteyttä palvelun käyttäjiin. Teknisessä mielessä ylläpitäjä voisi kyllä poistaa viestejä, mutta hänen on äärimmäisen vaikea olla tietoinen jatkuvasti kaikkien viestien sisällöstä, varsinkin, kun palveluiden käyttäjäkunta on hyvin kansainvälistä.

Liitemuistiossa puhutaan lähinnä "keskustelupalstoista" täsmentämättä mitä termillä tarkoitetaan. Tässä lausunnossa oletetaan, että termillä tarkoitetaan kaikkia tekstin, kuvien ja videoiden julkaisupalveluja, sillä termin tulkitseminen kapeimmassa mahdollisessa merkityksessä ei tuntuisi kokonaisuuden kannalta mielekkäältä. Verkossa on lukemattomia erilaisia viestien julkaisupalveluja, joista moniin perinteinen julkaisijavastuu ei kertakaikkiaan sovellu.

Ylläpitäjän vastuun kiristämisen seuraukset ja säätelyn ongelmat

Ylläpitäjien vastuun kiristämisen pelotevaikutus ulottuisi laajemmaksi kuin mitä itse lain kirjain edellyttäisi. Ylläpitäjät poistaisivat varmuuden vuoksi kaiken vähänkin arveluttavan materiaalin. Tällainen seuraus tukahduttaisi vakavalla tavalla avointa kansalaiskeskustelua.

Muistiossa vaihtoehtojen 1–3 "säätämisen ongelmia" käsittelevissä kohdissa esitetyt kysymykset jäävät vaille vastausta. Palveluiden ylläpitäjien vastuun kiristämisestä muodostuisi äärimmäisen monimutkainen säätelykokonaisuus. Tavallisen, sivutoimenaan ja harratuksenaan jotakin verkkosivustoa ylläpitävän ihmisen olisi mahdotonta olla tarkkaan selvillä hänellä olevista velvoitteista. Liitemuistioissa kaavailtuja vaihtoehtoja ei pidä toteuttaa.

Piraattipuolue on valmis olemaan keskusteluyhteydessä asiaa valmisteleviin virkamiehiin esimerkiksi verkon julkaisupalveluiden monimuotoisuuden selvittämiseksi.

[1] Esim. Mtv3.fi, 15.1.2008

[2] Esim. Mtv3.fi, 13.7.2005

Pasi Palmulehto
Puheenjohtaja

Ahto Apajalahti
Puoluesihteeri